№ 193 Հոկտեմբերի 17 (29) 1881 Հոկտեմբերի 17 (29) № 193

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Օտարքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մասնաւոր և հասարակական կեանք:—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ՝ Նամակ Բագուից: Ներքին լուրեր:—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ՝ Նամակ Թիւրքիայից:—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ:—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ՝ Տաճկական տիպերից:

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԵՒ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

—

Ներկայ համարում տպված Բագուի նամակը առիթ է տալիս մեզ հետևեալ դատողութիւններն անելու:

Ամեն անհատ ունի իր մասնաւոր և իր հասարակական կեանքը, իր ներքին և իր արտաքին կեանքը: Իւրաքանչիւրի մասնաւոր կեանքը սահմանափակվում է իր նեղ շրջանում, իր ընտանիքում, իսկ մարդու հասարակական կեանքը որոշվում է այն յարաբերութիւններով, որ մարդն ունի դէպի հասարակութիւնը:

Ամեն կրթված հասարակութեան մէջ մարդու անհատական, ընտանեկան, ներքին կեանքը անմատչելի է լինում հասարակական քննադատութեան համար. ոչ ոք իրան իրաւունք չէ համարում խառնվել մարդու ընտանեկան կեանքի մէջ, յարձակվել այդ կեանքի եղանակի վրա, հրապարակական դատաւոր հանդիսանալ մարդու ներքին, ընտանեկան բարոյականութեան վրա, քանի որ նա չէ դուրս գալիս նեղ, ընտանեկան, անհատական, տնային շրջանակներից և չէ շօշափում հասարակութեան բարոյական կամ նիւթական շահերը: Ընդհակառակն մարդու հասարակական գործունէութեան իւրաքանչիւր քայլը, այսինքն մարդու յարաբերութիւնները դէպի դրսի հասարակութիւնը, լինում են հասարակական ամենախիստ քննադատութեան առարկայ:

Այսպէս է լինում կրթված հասարակութիւնների մէջ: Իսկ մեզանում ընդհակառակն. մենք անչափ ներողամիտ ենք դէպի մարդկանց հասարակական կեանքը, իսկ իւրաքանչիւրը մեզանից իր իրաւունք է համարում ինքնակոչ դատաւոր հանդիսանալ մարդու ընտանեկան, ներքին կեանքի եղանակի վրա, դատաւոր հանդիսանալ ուրիշի անհատական, անձնական բարոյականութեան վրա:

Այդպիսով մարդու ներքին, ընտանեկան կեանքը, այդ կեանքի եղանակը, մարդու աշխարհայեցողութիւնը, նրա բարոյական և կրօնական համոզմունքները,—հասարակութեան ամենախիստ քննադատութեան առարկայ են լինում. իւրաքանչիւրը մեզանից իրաւունք է համարում ուրիշի անհատական բարոյականութեան վրա դատաւոր հանդիսանալ, նրան պատժել մինչև անգամ իր անձնական յարաբերութիւնը նրա հետ փոխելով. իսկ մի մարդ որ, օրինակ, հարստացել է ամենաաններըլի միջոցներով, կողոպտել է ուրիշներին Թղթախաղի մէջ, սեփականացրել է ուրիշի կայքը, սուտ Թղթադրամով իր համար կարողութիւն է շինել,—այդ տեսակ մարդուն ոչ ոք չէ քննադատում, այդ տեսակ մարդուն ամենքը յարգում և պատւում են, այդ տեսակ մարդուն ընտրում են մինչև անգամ հասարակական ամենապատուաւոր պաշտօնների վրա:

Աւելորդ է ասել թէ այդ տեսակ հասարակութիւն որքան ընդունակ է որ և է բարոյական, մտաւոր և տնտեսական առաջադիմութեան, աւելորդ է ասել, նոյնպէս, թէ այդ տեսակ հասարակական ընթացքը որքան բարի օրինակ կարող է ծառայել նոյն հասարակութեան նոր, թարմ սերունդի համար:

Ահա մի հայ երիտասարդ, որ համալսարանում ուսում է աւարտել, վերադառնում է հայ հասարակութեան մէջ. և ի՞նչ է տեսնում նա: Այն անձինք, որոնք պէտք է պատժվէին յանցանքի համար, բռնած ունեն մեր հասարակութեան մէջ ամենապատուաւոր տեղեր....

Պարզ է որ փոքր առ փոքր նրա մէջ էլ կը հաստատվի այն համոզմունքը, թէ կարելի է գործել ամենաաններըլի գործերը, միայն թէ հարստութիւն ձեռք բերվի,—և նա կը յարգվի հասարակութիւնից:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

—

Հոկտեմբերի 2-ին

Մեր ամբոխի անուան վարկը օտար հասարակութիւնների աչքում վայր գցող գլխաւոր պատճառներից մէկը կարող է համարվել հայ վաճառականներից շատերի անազնիւ վարմունքը օտարների առաջ, նա մանաւանդ մի շատ տխուր երևոյթ, որ նրանց շրջանում վերջին ժամանակները շատ յաճախ է կրկնվում: Յայտնի է, որ կովկասցի վաճառականների մեծամասնութիւնը երկար տարիներ Ռուսաստանի հետ անմիջապէս առևտրական յարաբերութիւններ ունենալով և շատերը իրանց հաւատարմութեամբ գրաւելով յայտնի ռուս ֆաբրիկանտների և վաճառականների հաւատը, շատ ժամանակ վերջիններից մեծ քանակութեան ապառիկ ապրանքներ առնելով՝ տեղափոխում են Կովկաս և այդպիսով նա, որի սեպհական կապիտալը հազիւ տասն հազարի է հասնում, կարողանում է տարվայ ընթացքում մի քանի հարիւր հազարների չափ առևտուր կատարել: Այդ տեսակ հաւատ ռուսաստանցիների կողմից 'ի հարկէ անհրաժեշտ է մեր վաճառականների համար, և Թանգ արժէ մանաւանդ հայ վաճառականների համար, որոնք այդ հանգամանքով առաւել են օգտվում, քան թէ ուրիշները: Բայց, դժբաղդաբար, վերջին տարիները ռուսաստանցիները հետզհետէ սկսում են թուլացնել իրանց հաւատը դէպի կովկասցիները, շնորհով մեր մի քանի վաճառականների, այն էլ գրեթէ բացառապէս հայերի, անազնւութեան: Մի քանի տարիներ շարունակ Ռուսաստանից ապառիկ ապրանքներ բերելով Կովկաս, հայ վաճառականը կանոնաւորապէս վճարում է ամենայն տարի իր պարտքերը մինչև այն ժամանակ, երբ նա արդէն լիովին համոզեցնում է ռուսաստանցիներին իր ազնւութեան մէջ և տակաւին գրաւում նրանց հաւատը:

Այդ ժամանակ հայ վաճառականի ազահութեան կապանքները բոլորովին թուլանում են և նա մի տարի ևս կապելով մեծ գումարի ապրանք, տեղափոխելով նրան իր հայրենիքը, յանկարծ հրատարակում է իրան պարտատէրերի առաջ սնանկացած և իր բոլոր կայքը գրելով մի որ և է մօտ ազգականի կամ բարեկամի անունով, առաջարկում է կրեդիտօրներին բաւականանալ մի րուբլու տեղ 10 կամ 20 կոպէկով, կամ թէ չէ բոլորովին հրաժարվում է նրանց վճարելուց: Այդպիսի դէպքեր շատ են պատա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏԱՃԿԱԿԱՆ ՏԻՊԵՐԻՑ

—

Տաճիկների աստիճանաւորների շրջանի ամենաառաջին տիպը, անկասկած կարող է համարվել կ ա դ ի ն (դատաւորը), նա՝ որի գործողութիւնք արևելքում առած են դարձել իբրև գաղափար անբարոյականութեան, կաշառակերութեան և խորամանկութեան: Սորա մասին պատմած վէպերը հազարներով կարելի է համարել, որոնցով և կարելի էր լցնել քանի մի հատոր գրքեր:

Ես առիթ ունեցայ ծանօթանալու Տաճկաստանի քանի մի գաւառներում ամենատեսակ կադիների պատկերների հետ և այս պատճառով ինձ իրաւունք եմ համարում նկարագրելու կադիի իսկական պատկերը իր յատուկ գոյներով:

Կադիութեան պաշտօնը ստանալու համար շատ ուսում չէ հարկաւոր: Ով որ երեք տարվայ չափ ուսում է առել որ և է մէդրէսսէի մէջ, կարողանում է ղօրանի ընթերցանութիւնը, գրելը և կարդացածի պատմելը, հասկանում է տաճկական լեզուն, նա կարող է կադիութեան պաշտօնին յուսալ: (Այս նկարագրութեանս մէջ գլխաւորապէս աչքիս առջն ունեմ բօսնիացոց կադիին, ինչպէս առաւել հետաքրքիր տիպ):

Մանմուդ փաշայի կենսագրութեան վերաբերութեամբ, մենք իմացանք, թէ ինչ աստիճանի չնչին տեղն է բռնում տաճկերէնի իմանալը, եթէ միայն կադիութեան պաշտօն ստացողը ունի պաշտպաններ: Սոյն օրինակ էլ մի հերցեգովինացի կադի, Սալիմ-աղա անունով, բացի իր մայրենի սերբիական լեզուից, այնքան էր իմանում տաճկականը, որքան որ հարկաւոր էր իրեն համար զանազան բաղշիշները նշանակելու: Որովհետև, ինչպէս որ ասում էին՝ կադիի բոլոր վճիռները կախումն ունեն բաղշիշների քանակութիւնից:

Ես Սէլիմ-աղային մի անգամ հարցրի, թէ կարող դէպքերին օրէնքի ո՞ր կանոններին ես դիմում:

Սրա վրա կադին կեղծաւոր կերպով պատասխանեց, թէ մեր օրէնքը կայանում է ղօրանից, Մուլտկից, սուլթանների զանազան հրամանագիրներից, նախնական վճիռներից և աւանդութիւններից:

Ահա թէ մօքերի ինչ խառնուրդներից և անմտութիւններից, հրամանագրութիւններից և պատուէրներից, որ սրանից հազար տարի առաջ են լոյս տեսել, կադին դուրս է բերում իր վճիռները և այնպէս որ, նրան կարդարացնի, ով որ իրեն մեծ բաղշիշ է տուել:

Նրա գործողութիւնների մասին ճիշտ գաղափար կազմելու համար, ունկնդիր լինենք Սէլիմ-աղային իր դատաստանական պարտաւորութիւնները կատարելիս:

Առաւօտեան մօտ ժամի տասն է, բայց կադին դեռ ևս քաղցր քունն է վայելում, չը նայելով որ ամբողջ մի ժամ է, որ երկու հակառակ կուսակցութիւնք սպասում են տանի բացվելուն: Բայց որովհետև այն երկուսն էլ քրիստոնեայք են, այս պատճառով չիբուքչին (ղլեան պատրաստողը) հարկաւոր չէ համարում իր պարոնին անհանգստացնել: «Անաստուածները» (բայա նշանակում է՝ անաստուած), կարող են սպասել, մտածում է նա ինքն իրան:

Վերջապէս կադին զարթնում է, իրանից Թափ է տալիս իր բոլոր կեղտոտութիւնները, որոնց հետ նա անց է կացրել ամբողջ գիշերը, ձգձգվում է ու յորանջում: Այնուհետև սկսում է մտաբերել, թէ այն օրը ինչ օրն է և կարելի՞ է արդեօք իրեն երես լուանալը թէ ո՞չ: Ո՛չ, այսօր չորեքշաբթի է, իսկ նա միայն ուրբաթ օրերն է լուանում երեսը, ուրեմն շուտով պէտք է հագնի իր բաճկոնակը ու հողաթափները, ձգի իր վրա ֆէսը՝ և նրա տաւալէտը պատրաստ կը լինի:

Այնուհետև Սէլիմ աղան ուղևորվում է դէպի «դատաստանական դահլիճը», որ մի փոքրիկ ու ցած սենեակ է և որի կահ-կարասիքը կայանում է մի բարձից ու գորգից: Կադին վսեմաբար ծալապատիկ բազմում է բարձի վրա և հրամայում է բերել լցրած ղլիանը և փոքրիկ ըմպանակով էլ պասուան սուրճը: Այդ միջոցին երկու հակառակ կուսակցութիւնքը պատկառելի կերպով կանգնած են դատաւորի առաջ:

Ատենի բացվելովը մտնում են երկու մահմետականներ, բէգն ու վաճառականը, որ յետ մըղելով երկու բայաներին՝ պահանջելով ասում են կադիին:

—Նախ հարկաւոր է ուղղադաւաններին լսել, բայան կարող է սպասել:

Քրիստոնեայքը առանց որ և է ընդդիմութեան, հեռանում են դէպի անկիւնը և մահմետականները սկսում են իրանց գանգատը:

—Ես Լէբովէ բէգի համար Թանկագին հանդերձեղէններ բերի, սկսեց վաճառականը: Բայց մինչև ցայսօր նորանից չը ստանալով ոչինչ վարձ՝ ես պահանջեցի այն, բայց բէգը փոխանակ խոստացած 8,000 պիաստրի՝ հատուցանում է ինձ 2,000, ասելով որ, իբր թէ ամենքը սկսեցին ծաղրել նորան, երբ որ առաջին անգամ երևեցաւ նա դուրսը նոյն հանդերձով: Բայց ես կարծում եմ, որ այս խօղութիւնը ոչ ինչ յարաբերութիւն չունի մեր պայմանի հետ. նայիր, Սէլիմ աղա, ես քեզ համար մի բաճկոնակ բերի, որ համոզվես և տեսնես, որ ապրանքիս մէջ ոչինչ ծիծաղաշարժ բան չը կայ:

Այս ասելով վաճառականը մօտ բերեց կադիին ձոխ կերպով ասղնեգործած ոսկեայ թելերով մի բաճկոնակ, որի արժողութիւնը հաւասար էր 2,000 պիաստրի:

Սէլիմ աղան ընդունեց հանդերձեղէնը խորամանկ ժպիտով և նոյն րոպէին ձեռքը դրաւ բաճկոնակի գրպանը, բայց տեսնելով նրա դատարկութիւնը, հանեց այն տեղից իր ձեռքը զգալի անբաւականութիւնով: Այնուհետև նա դիմեց դէպի բէգը ու հարցրեց:

—Դու ինչ պատասխան ունես քեզ արդարացնելու համար:

—Շատ, պատասխանեց նա. Հասանը ինձ ծաղրածու շինեց. այսպիսի գործողութիւնը արժանի է պատժի և այս պատճառով ես մտադիր չեմ հատուցանել նորան 6,000 պիաստրը:

—Այդ կը վճռվի այն ժամանակ միայն, երբ որ ղօրանի հետ կը խորհրդակցեմ, սառնութիւնով պատասխանեց Սէլիմ աղան, և հանելով գրպանից խղուած ղօրանը՝ սկսեց թերթել այն:

—Ի դէպս, արտաբերեց նա, ընդհատելով ղօրանի թերթելը—դու ինձանից ամարանոց էիր կամենում գնել, որի վարձը հատուցանում էիր ինձ 7,000 պիաստր, հիմա վեր առ այն, և ես կը տամ քեզ 10,000-ով:

Լէբովէ-բէգը անբաւականութեամբ ծռեց իր կերպարանքը: Քո կամքն է, փնթփնթաց նա փոքր ինչ մտածելուց յետոյ:

—Ուրեմն վերջացած է, շտապով հարցրեց կադին:

—Վերջացած է, պատասխանեց տհաճութիւնով Լէբովէ-բէգը:

Սէլիմ աղան հենց որ իմացաւ այս՝ նոյն րոպէին սկսեց ղօրանից կարդալ վճիռը, ուր ասվում էր թէ՝ ամեն մարդ որ ուղղափառին կաշխատի ծաղրածու դարձնել՝ նա արժանի է սաստիկ պատժի:

—Տեսնո՞ւմ ես, Հասան, ուսերը շարժելով դի-

հել և մինչև գրեթէ անողները եղել են հայ վաճառականներ, ինչպէս անցեալ տարիները մի ժամանակ արին՝ Բալասի Միրզաբէկեան, Ստեփաննոս Թառայեան, Աչուղեաններ և ուրիշ չատերը, որոնց անունները չը պիտի հասարակութենից ծածկվեն։ Բայց այս քանի օրերս մի այդպիսի քաջագործութիւն արաւ մի ինչ որ ղարաբաղցի Ց. Պ-եան անունով վաճառական որը այս րոպէիս Բագուի հասարակութեան հետաքրքրութեան առարկան է դառել։

Գարնանը Մոսկվայում հաւաքելով մօտ 400 հազարի ապրանք և տեղափոխելով նրան Բագու, Պ. գնում է Նիժնի-Նովգորոդեան տօնավաճառը և այստեղ հրաւիրելով կրեդիտօրներին հացկերոյթի,—առաջարկում է նրանց 25 կոպէկ մի րուբլու փոխարէն և խոստանում է մի տարուց յետ տալ ևս 25 կոպէկ։ Կրեդիտօրներին՝ առաջին անգամ այդ տարօրինակ առաջարկութիւնը անհաւատալի է թվում, բայց երբ ճշմարտախօս Պ. հաւատացնում է նրանց թէ ինքը ճշմարիտն է ասում, այն ժամանակ նրանք, ի հարկէ, չեն համաձայնվում, չը հաւատալով նրա խօսքերին թէ իբրև ապրանքը բաց թողնելով Բագուի մէջ զանազան անգրագէտ պարսիկ վաճառականներին, սրանցից ոչ մի ապահովաթուղթ չէ ստացել և այժմ նրանք բոլորովին հրաժարվում են Պ-եանին իրանց պարտքերը վճարելուց։ Պ-եանը չատ է աշխատում համոզել կրեդիտօրներին առաջարկած գումարով բաւականանալ, բայց երբ բոլոր ջանքերը ապարդիւն են մնում և նրան չէ յաջողվում մոլորեցնել պարտատէրերին, այն ժամանակ նա գալիս է Բագու և այստեղ բոլոր ապրանքները և ուրիշ կայքերը հաստատելով իր աներոջ Վ.-եանի վրա, ինքը աշխատում է արտասահմանեան անցաթուղթ ձեռք բերել և փախչել արտասահման, բայց այդ քայլը ևս չէ յաջողվում նրան, սրովհետև այս քանի օրերս հասնելով Բագու յայտնի փաբրիկանտների՝ Մորոզովի և Եակունչիկովի հաւատարմատար Զակոլինսկին արգելք է դնում Պ—ի ճանապարհորդութեան, քանի որ նա միայն Մորոզովին պարտ է, ինչպէս ասում են, մօտ 30 հազար րուբլ։

Իսկ ինչ վերաբերվում է Վ.-ին, որի անունով Պ-եանը հաստատել է իր բոլոր կայքը, նա ևս անգործ չէ և ինչպէս հաւատացնում են ամենայն օր մեծ գումարների վէքսելներ է ներկայացնում դատարանին, որոնցով նա իր փեսայից պահանջում է իբրև թէ իրան հասանելի գումարը։

Այդ վէքսէլները ի հարկէ սուտ են և Վ.-եանը այդ անում է լոկ այն մտքով, որ իր փեսայի պարտատէրերին յուսահատացնէ, բայց վերջինները հաստատապէս վճռել են գործը դատաստանի միջոցով առաջ տանել և այժմ պահանջում են օրինաւոր հաշւապահական գրքեր, որ նա օրէնքի համաձայն պարտաւոր էր ունենալ, քանի որ առաջին կարգի վաճառական է։ Ասում են, որ կապած ապրանքներից մօտ 40 հազար րուբլ գումարի ուղարկվել է Լենկօրան։

Այդպէս ուրեմն, ինչպէս երևում է, գործը չատ հետաքրքրելի պիտի դառնայ և ես հետևանքի համար կը հաղորդեմ իր ժամանակին «Մշակի» ընթերցողներին։ Հարկաւոր չէ մոռանալ, որ Վ.-եանը մի յայտնի աստիճանի բարոյական դիրք է բռնում հասարակութեան մէջ։ Այդպիսի դէպքերի վրա, իմ կարծիքով, հայ հասարակութիւնը չը պիտի թեթև աչքով նայի, կարծելով թէ նրանք վերաբերվում են մասնաւոր կեանքին և չունեն ոչ մի հասարակական նչանակութիւն։ Եթէ այսօր հայ հասարակութիւնը քիչ թէ չատ ծանօթ է օտար ազգերին, սրանով մենք մեծ մասամբ պարտական ենք մեր վաճառականներին, որոնք միայն անմիջական յարաբերութիւններ ունեն օտարների հետ և որոնք մի յայտնի աստիճանի ներկայացուցիչներ են համարվում մեր հասարակութեան կողմից։ Սակայն ինչ գաղափար կարող է կազմել օտարազգին հայ ժողովրդի մասին, հանդիպելով այնպիսի անձանց, որոնք կուրացած լինելով նեղ և կեղտոտ չահասիրութեան զգացմունքով, չեն ճանաչում ոչ թէ միայն ազգային, այլ նաև անձնական ինքնասիրութեան գաղափարը։ Հայ հասարակութիւնը առհասարակ և մասնաւորապէս հայ վաճառականները եթէ համամիտ չեն այդպիսիների հետ, պէտք է միշտ թչնամական աչքով նայեն նրանց վրա, թոյլ չը տան նրանց մտնել ոչ մի հասարակական չրջան, անվայել համարեն մինչև անգամ նրանց երեսին նայելը, որպէս զի օտարները չը կարծեն թէ ամբողջ հայ հասարակութիւնը կազմված է վերև յիշվածների նմաններից։ Բագուի հասարակութիւնը կարծես թէ հասկացել է այդ և Պ-եանը այժմ ոչ մի տեղ ընդունված չէ։ Բայց երկար կը տեւի, արդեօք, այս արհամարհանքը. մի քանի տարուց յետոյ, հասարակութիւնը չի ընդունի արդեօք դարձեալ նոյն մարդուն, մոռանալով նրա անցեալը։

Շիրվանզադէ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Тифл. Объявл.» լրագիրը լսել է որ այս օրերս Թիֆլիսի փոստատնից գողացել են երկու փողաւոր ծրարներ, որոնցից մինը 1,000 րուբլ, իսկ երկրորդը 5,000 րուբլ գումարով։ Դատաստանական քննութիւն է նչանակված։

—

Գողութիւնները Թիֆլիսում յաճախ են պատահում։ Շատ ժամանակ չէ Երևանեան հրապարակի վրա գտնված Մէկէնչտոկի խանութը անյայտ գողերը կոտրեցին և տարան այնտեղից ոսկեայ իրեղէններ 10,000 րուբլ գումարի։ Իսկ երէկ, հոկտեմբերի 15-ին գողերը կոտրեցին մի խանութ Միջի-փողոցում։

—

Ֆրանսիացի յայտնի ձեռնածու Կազընեօվի ներկայացումների մէջ ամենից չատ գրաւում են մի կողմից նրա զարմանալի յիչողութեան փորձերը, իսկ միւս կողմից այն որ նա կապել է տալիս իրան մի սիւնակի մօտ, և այդպէս ոտքերը, ձեռքերը, ծնկները և վիզը կապած նըստած է և կարողանում է վառել մի պապիրոս, դտակը ծածկել գլխին, ածել այլ և այլ գործիքների վրա, տարճանակից արձակել և մինչև անգամ իրան մօտ, վրանի տակ, հասարակութիւնից ուղարկված մարդու հագուստը, մատանին, ժամացոյցը առնել և մարդուն գետնի վրա գցել, առանց որ իր ձեռքերը կապերից ազատված լինէին, կամ ինքն տեղից չարժվէր։ Դա մի գաղտնիք է թէ ինչպէս է անում նա այդ։ Ոմանք կարծում են թէ նա գործում է էլեկտրական ոյժի օգնութեամբ։

—

Մամուլի տակից դուրս եկաւ և մենք էլ չընորհակալութեամբ ստացանք Հումպէրտի «Աղքատ մանուկ» գրքոյկի հայերէն թարգմանութիւնը։ Թարգմանողներն են Գ. Խաչատրեանց և Գ. Տէր-Ղևոնդեանց։ Ծախվում է «Կովկասեան» և «Կենտրոնական» գրավաճառանոցներում։ Հատով գնողների համար գինը 20 կոպէկ է, իսկ գումարով գնողներին զիջումն կը լինի, եթէ ուղղակի դիմեն հետևեալ հասցէով. Тифлисъ, на Авлабарѣ Г. Григору Матинянцу.

—

Ստացանք 20 րուբլ պ. Քիւրքճեանին հասցնելու, նրա ֆօտօգրաֆիական ժողովածուի համար պ. Եագոր Գրիգորեան Ցարութիւնեանցից։

—

«Մշակի» ներկայ համարում տպում ենք մի բանասիրական «Տաճկական տիպերից» վերնագրով, որ Արշակ քահ. Տէր-Ստեփանեանցի թարգմանութիւնն է։

—

«Порядокъ» լրագրի Թիֆլիսի թղթակիցը հերքում է որ պրօֆէսոր Խվօլսօն քաղաքից տուած ճաշի ժամանակ խօսած լինէր իր ճառի մէջ հայոց ազգի ինքնագոյութեան մասին։ Պրօֆէսօրը խօսել է, ասում է ռուս թերթը, հայոց գրականութեան զարգացման մասին և մինչև անգամ յանդիմանել է հայ հասարակութիւնը որ նա չէ մչակում իր հարուստ անցեալի մտաւոր գանձերը։ Բացի սրանից պրօֆէսօրը յայտնել է մի միտք, որ համակրելի է Կովկասի ամեն ազգութեան համար, այն է որ մեծ պետութեան վնաս չէ, ընդհակառակն օգուտ է, եթէ հպատակ փոքր ազգութիւնները կը զարգանան անհատապէս, կը զարգացնեն իրանց ազգային յատկութիւնները, իրանց գրականութիւնը ու մայրենի լեզուն։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս, 3 հոկտեմբերի

Թէպէտ մտադիր չէի անցեալ փօստով ես առանց նամակի թողնել ձեր ընթերցողներին, բայց բաւական յոգնած էի մի քանի մասնաւոր նամակներով և մէկ երկար յօդուածով պ. Մարկոս Աղաբէկեանին պատասխան։ Իմ այստեղ յարուցած տնտեսական խնդրի առիթով անցեալները նա մի չարք յօդուածներ էր գրել «Մասիսին». հարկաւոր էր քիչ խօսել ծերունի պուբլիցիստի հետ այդ մասին։ Պ. Աղաբէկեանի գլխաւոր տեզիսը ապահովութեան խնդիրն էր, որի պակասութիւնից Հայաստանի մէջ, իբր թէ ոչինչ չէ կարելի անել. այս պատասխանը չատերից էի լսած, վասն որոյ հարկաւոր էր բոլորի հաշիւը միասին տեսնել, այդ պատճառով պարտաւորվեցայ անցեալ փօստով ձեզ գրելու փոխանակ, նուիրել ժամանակս մի քանի յօդուածներին, որոնք արդէն երևացին «Մանզումէի» մէջ։ Ապահովութեան խնդրի պաչից բռնողները եթէ ուզում են համոզվել իրանց առաջ բերած փաստերի դարդակութեան մէջ, թող կարդան իմ պատասխանը պ. Աղաբէկեանին, որ կաչխատեմ ուղարկել ձեզ, երբ ձեռք կը բերեմ «Մանզումէի» այն համարները։

Հիմա խօսեմ այն նիւթի մասին, որի վրա մնացի անցեալ անգամ. խօսքս մնաց պ. Կարապետ Փանոսեանի գծագրած պլանի վրա հայոց տնտեսական միութեան համար, որի կազմողը և առաջնորդը, ինչպէս ձեզ յայտնի է, եղաւ այս անգամ ինքը ներսէս պատրիարքը։

մեց դէպի նա կաղին,— որ Լէբովէ-բէգը բոլորովին արդար է, որ չէ կամենում հատուցանել քեզ 6,000 պիաստրը։

Ամբաստանողը յայտնելով իր անբաւականութիւնը, ողբում է անիրաւութեան վրա և յետ է պահանջում իր ընծան։

Սէլիմ աղան հաստատում է, որ նա այն իրեն արդէն ընծայել է, և եթէ որ միւս անգամ էլ կը սկսի ընդդիմութիւնը, կը հրամայի որ իրեն փայտով թակեն։ Զայրացած վաճառականը փախչում է այնտեղից ու կաղին էլ իր կողմից չչնջելով յայտնում է բէգին, որ չուտ բերի նա հատուցման թուղթը։

Վերջապէս հերթը հասնում է երկու քրիստոնէից։

Մօտ ժամանակս մենք մի չնչին գործի համար կռւեցինք, սկսում է ամբաստանողը,—կարող եմ հաւատացնել, որ կռիւը Միրկօն սկսեց— ու ես էլ բարկացած գոչեցի «քո մօրդ թող անիծված լինեն», այս պատճառով Միրկօն հանեց դանակը և ինձ վիրաւորեց։ Չորս ամիս անկողնումն էի պառկած ու համարեա մահուան դուռն էի հասած։ Ես պահանջում եմ յանցաւորի սաստիկ պատիժ և 2,000 պիաստր էլ վարձատրութիւն։

—Մօտ արի, ցոյց տուր ինձ վէրքդ, հրամայում է Սէլիմ-աղան։

Հէնց որ ամբաստանողը կատարում է նրա հրամանը, կաղին մեղադրվածից ծածուկ նրան մի յայտնի նչան է ցոյց տալիս։ Ամբաստանողը վախենում է, որովհետև նա իր գործը այնքան հասարակ և պարզ էր համարում՝ որ իր հետ մի հատ պիաստր էլ չի վեր առել, այս անգամ աւելորդ համարելով բաղչիչը։ Բարկացած կաղին հրամայեց նորան յետ կանգնել։

—Միրկօ, ցոյց տուր ինձ դանակդ, հրամայեց Սէլիմ-աղան։

Կոչվածը արդէն պատրաստվել էր այդ բանի համար, ինչպէս մի փորձված անձ։ Նա հանում է իր կօլանը (գօտի, որի վրա կախված է զէնքը) և դնում այն կաղիի ոտների առաջ։ Վերջինը նոյն րոպէին չօչափում է պատեանը և նրա մէջ բացի դանակը գտնում է և քանի մի ոսկեայ դրամներ։ Ինքնաբաւ կերպով ժպտալով՝ նա յարքունիս է գրաւում կօլանն ու դանակը ու վճիռ կարդում։

—Մօրերի անիծելը այնպիսի մի սարսափելի յանցանք է, որ Միրկօն մինչև անգամ իրաւունք ունէր յանցաւորին սպանելու։ Վերջինի գանգատը մերժում է և պահանջում է նրանից դատաստանական ծախսերի վճարը և «դատարանին անիրաւացի կերպով նեղացնելու» համար, նա պէտք է չորս չաբաթ բանտը նստի։ Բայց կարելի է այս պատիժը փոխարինել օրական 10 պիաստր տուգանքով։

Հէնց որ քրիստոնեայքը հեռանում են այնտեղից՝ դարձեալ լսվում է մի խռովութեան ձայն։ Ժողովրդեան մեծ բազմութիւն խմբվում է դատաւորի տան առաջ և դատ է պահանջում. Տաճիկը հրապարակից քրիստոնէի օրիորդ է առևանգել և այլ երկու տաճիկների օգնութեամբ անպատուել է նրան իր տանը։ Օրիորդի հօր աղաչանքներից ստիպված, քրիստոնեայքը ժողովվեցին խմբովին, տունը չրջապատեցին, ազատեցին օրիորդին և գերեցին այն երեք առևանգողներին։ Բոլոր քրիստոնեայքը թւով մօտ երեսուն հոգիք, երդվում են իրանց բողոքի ճշմարտութեան մասին, թչուառ օրիորդը կոծելով, խոստովանվում է իր խայտառակութիւնը, բայց մեղադրված տաճիկը ուրանում է իր արածը։

—Դու վկաներ ունես, հարցնում է նրանից կաղին։

—Մուլային և Սուլէյմանը, պատասխանում է մեղադրվածը, կարող են հաստատել հակառակը։

—Վա՛հ, չէ՞ որ դրանք սրա գործակիցներն են, գոչում է բազմութիւնը— դրանք նպաստեցին սրան առևանգութեան միջոցին։

—Միթէ ճշմարիտ է։

—Երդվում ենք ինչպէս ճշմարիտ ուղղափառներ, ո՛չ, գոչում են տաճիկները։

Ուրեմն դուք ազատ էք, լակօնական ոճով յայտնում է Սէլիմ-աղան։

Ի՞նչպէս երեք յանցաւոր տաճիկների խօսքերին աւելի նախադասութիւն է տրվում, քան թէ երեսուն անկողմնապահ քրիստոնեայ վկաներին, գոչում է յուզված ամբոխը։

—Ղօրանի մէջ ասված է, որ մի մահմետականի վկայութիւնը աւելի ճշմարիտ պէտք է համարել, քան թէ աչխարհիս բոլոր գեաւուրներին, հանդարտութեամբ պատասխանում է կաղին։— Եթէ կամենում էք որ հաւատամ ձեզ, բերէք չորս մուսուլման վկաներ։

Բազմութիւնը զգալով իր տկարութիւնը և տեսնելով որ բոլորը ի զուր է՝ ցրվում է. Միայն օրիորդի հայրը գոչում է յուսահատված, այս չը լսված անիրաւութեան դէմ։ Կաղին առանց մի վատ խօսքը արտասանելու իր կավասներին (ոստիկանութեան զինուորներ) նչան է տալիս։

—Ալի, Ահմեդ, տուէք այդ անհաւատարիմ չանը 100 փայտի զարկ, այն պատճառով որ՝ դա անպատուեց արդարադատութիւնը։

Թչուառական հօրը կորզում են խելացնորութեանը հասած օրիորդի ձեռներից և առանց յապաղելու ենթարկում են նրան սահմանեալ պատժին, այնուհետև դուրս են գցում նրան չուկայի մէջ անզգայացած և արեան մէջ չաղախված։

Հէնց այն ժամանակ երբ Սէլիմ-աղան մի առանձին ախորժակով վայելում է սուրճը, տուն է մտնում նրա մօտ երիտասարդ տաճիկը և թեթև կերպով բարևելուց յետոյ՝ ասում է։

—Քեռի, ինձ փող է հարկաւոր էլի, խնդրեմ փոքր ինչ տուր։

—Անպիտան, դու ինձանից ամենաանխիղճ կերպով ես օգուտ քաղում։ Ես չէ՞ որ քեզ յայտնեցի մոտերքումս, որ այսուհետև էլ ինձանից էլ ոչինչ չը սպասես։

—Ինչ արած, ես էլ խօմ չեմ կարող ուրիշին խաբել. դատաւորի ոչ մի դատարկ աեղ էլ չը կայ....

—Անխիղճ, զգուչացիր որ ես...

—Լաւ, լաւ, քեռի, մի բարկանար, կամենաս գրազ կը գամ քեզ հետ, որ դու այսօր առատ բաղչիչներ չես ստացել և հէնց այդ պատճառով վատ տրամադրութեան մէջն ես։

—Ճշմարիտ է քո ասածը, քթի տակ խօսալով ասում է կաղին, ծածկաբար պահելով կօլանը բարձի տակ։

—Գոնէ սովորցրու ինձ, ինչպէս գտնեմ փողերը, դարձեալ չարունակեց երիտասարդ տաճիկը։

—Հըմ, հըմ, բացականչեց կաղին փոքր ինչ մտածելուց յետոյ— ինչ կը լինէր եթէ դու համաձայնվէիր ձեռք բերել հացը սուտ վկայութեան միջոցով։

—Ես ինքս էլ էի մտածում դրա մասին, պատասխանեց նա,—բայց բաւականին մեծ է այդ մասին հակառակորդների թիւը....

—Ինչ որ կը վերաբերվի այդ արգելքին, քո կողմը այն գերազանցութիւն կայ, որ դու իմ քրոջս որդի ես։ Կացէր ինձ մօտ և առաջարկիր քո վկայութիւնը գանգատվողներից այն կողմին՝ որ հարուստ է։

—Վատ չէ, բառանչում է մտածելով երիտասարդը։

—Դու չուտով կունենաս առիթ սկսելու քո գործունէութիւնը։ Ահա գալիս են երկուսը։

Եւ ճշմարիտ որ տանը մօտեցան երկու քրիս-

Ուրեմն տնտեսական խնդիրը, որի երեւան գալու վրա կարծեմ մինչեւ հիմայ ես շարունակում է մասնարութիւններ անել Թիֆլիսի մի «փորձառու», «շրջանկատ» և «ամենագէտ» խմբագիր, արդէն հանդիսաբար ճանաչված է ինչպէս խիստ լուրջ, ժամանակակից և պատեհաւոր խնդիր, այնչափ պատեհաւոր, որ ինքը պատրիարքը ցայտեց տեղից ու պարագլուխ կանգնեց հասարակութեան, եօթն ամիսէ ի վեր լրագիրների էջերը զբաղող այս ս տ ի պ ո ղ ա կ ա ն հարցը իրականացնելու ու կարգադրելու համար: Ցաւով ենք, որ այսուհետ ևս Թիֆլիսի «փորձառու» և «շրջահայեաց» լրագիրը չի դադարի իր իմաստալից կարծիքները յայտնել և բազմահմուտ խրատները տալ տ ն տ ե ս ա կ ա ն հ ա ր ց ի «վաղահասութեան», «տարաժամութեան», «ապարդիւնութեան» և «երեւակայական» լինելու վրա. ամեն մարդ մի դեր պիտի կատարէ, վասն որոյ չը պիտի բնաւ զարմանանք որ մի խմբագրի պաշտօնն էլ երեսուն տարվայ մէջ մասխարութիւնը ու պառաւախօսութիւն է եղել...

Պ. Կարապետ փանոսեանի առաջարկած միտքը հետեւեալումն է կայանում. որովհետև մինչեւ հիմայ Կ. Պօլսի մէջ եղած ընկերութիւնները բոլորն էլ հիմնված են եղել միայն ողորմութեան ու նուիրատւութիւնների վրա, որոնց դրդիչը եղել է լոկ բոպէական զգացմունքը և եռանդը, վասնորոյ այդ ընկերութիւնների գործը և տեւողականութիւնը միշտ խախուտ և չարժուն հիմքի վրա է եղել: Հետեւաբար այդ ընկերութիւնները եղել են միայն ժամանակաւոր, անցողական և առանց արդիւնաւոր ու իրական հետքերի: Բացի այդ, իւրաքանչիւր ընկերութիւն հայոց մէջ գործել է գրեթէ միշտ միայն լեզուապայքարական միջոցներով, քան թէ չօշափելի և նիւթական կերպով, որից առաջ է եկել այն, որ գործող անձինքները փոխանակ վաստակի, աշխատութեան և ինքնօգնութեան օրինակ ցոյց տալու Թարմ և մատաղահաս սերունդին, միայն պոռոտախօսութեան, դարդակ վիճաբանութեանց և իմաստակ փիլիսոփայութիւն անելու օրինակ են ցոյց տուել: Ի նկատի ունենալով այս ամենը, պ. փանոսեանը առաջարկում է հիմնել տ ն տ ե ս ա կ ա ն մ ի ո ւ թ ի ւ ն ը ոչ զանազան ժողովների, ատեանների, խորհրդարանների, մասնախումբերի և յանձնախումբերի վրա, այլ լոկ հողի երեսին կայնիը, ցաքհատը, բահը ու արօրը բանեցնող մի մեծ համայնքի վրա: Իսկ այս նպատակին հասնելու համար սրամիտ ինիցիատօրը առաջարկում է գործունէութեան ասպարէզը շինել Կ. Պօլսի սահմանագծին կից գտնվող մի լայնատարած հողը, որի ընդարձակութիւնը մօտ հինգ կարայաղի դաշտի չափ է: Այդ հողերը հայոց հիւանդանոցին պատկանող ազգային հողերն են, որոնց մեծագոյն մասը Երուսաղէմին կը պատկանին, իսկ միւս մասը ազգային հիւանդանոցին. դրանց միջով անցնում է երկաթուղի, որը տանում է մի կողմից դէպի Րումելիա, իսկ քաղաքի կենտրոնի հետ հաղորդակցութիւն ունենալու համար բացի այդ երկաթուղին, կայ նոյնպէս և ծովային կէս կամ մի ժամուայ ճանապարհ, եթէ միայն մի փոքրիկ նաւամատոյց շինվի յիշեալ հողերի եզերքին, որոնք արդէն ծովեզերեան են:

Պ. փանոսեանը առաջարկում է այդ հողերի վրա հիմնել մի ընդարձակ տ ի պ ա ր ա գ ա ր ա կ (образцовая ферма), իր բոլոր գիւղատնտեսական ճիւղերով. օրինակ, այդտեղ պարապվեն և անասնաբուծութեամբ ու ձիերի տեսակները լաւացնելով ու աճեցնելով, և հաւապահութեամբ, և պարտիզպանութեամբ, և անտառաբուծութեամբ, և պանիր, իւղ ու ուրիշ տնարարական պիտոյք պատրաստելով, և հիւսնութեամբ, և երկաթագործութեամբ, և տան կարասիք ու ուրիշ մթերք պատրաստելով: Մէկ խօսքով դա պիտի լինի մի յաջողացրած համայնական ընկերութիւն, որի առաջի կապիտալը պիտի լինի ոչ որ և իցէ դրամական նուիրատւութիւն ու ազգասիրական պոռոտախօսութիւն, այլ լոկ ֆիզիքական ու մտաւոր արդիւնաւոր աշխատութիւն:

Ի հարկէ այս տեսակ մի լայն ձեռնարկութիւն սկսելու համար հասարակութիւնը պիտի ունենայ սկզբնական գոնէ մի կէս միլլիօն րուբլ դրամագլուխ, որով հաստատվի ազգի ձեռքով կազմված լաւ եւրոպական ադմինիստրացիա և կարգ ու կանոն: Այդչափ գումարը հեշտութեամբ ձեռք բերելու համար յարգելի ինիցիատօրը առաջարկում է ծախել մի հին մեծ հայոց գերեզմանատուն, որի միայն մարմարեայ քարերը մօտ 20 հազար րուբլ փող կարժեն, իսկ հողի հետ միասին առ նուազը ե ր ե ք հ ա ր ի ւ ր հ ա զ ա ր ր ո ւ բ լ: Մնացած ե ր կ ո ւ-ե ր ե ք հ ա ր ի ւ ր հ ա զ ա ր գումարը առաջարկում է ձեռք բերել նորերս Մ շ ա կ ի մէջ պ. Արասխանեանցի առաջարկած վիճակահանութեան ձեւով: Բացի այդ պ. փանոսեանը ցոյց է տալիս և մի քանի ուրիշ աւելի հեշտ և աւելի գործնական միջոցներ:

Ուրեմն երբ մի անգամ ձեռք բերվեց այդ գումարը, որի համար էլ ոչինչ դժուարութեան տեղիք չը կայ, այն ժամանակ անմիջապէս կը հրաւիրվեն Եւրոպայից ձեռնհաս մասնագէտներ մանրամասն պլանը կազմելու և գործը կարգի գցելու ու սարքելու համար: Ի հարկէ ամեն ինչ կարող է և միանգամից չը սարքվիլ, այլ կամաց կամաց ու աստիճանաբար: Իսկ երբ գործունէութիւնը սկսվեց և ադմինիստրացիայի մեքենան շարժվեց, այդ ժամանակ ահա ինչ տեսարան կը բացվի մեր աչքի առաջ. Կ. Պօլսի մէջ գտնվող բոլոր աղքատ մարդիկ, կին թէ այր, փոխանակ հազարներով Րումելիա, Բօլգարիա կամ ուրիշ տեղ մի կտոր հաց գտնելու համար ցրվելու, փոխանակ հազարներով պոռնկութեան գիրկը ընկնելու, փոխանակ հազարներով ամեն տեսակ աֆերիստական և ապօրինի միջոցների դիմելու, կը ժողովվեն այդ գործունէութեան լայն դաշտի վրա և իւրաքանչիւրը կը պարապվի այն գործով, որին ընդունակ կը լինի և հակում կունենայ. պարապ չեն նստի նաև այն հարիւրաւոր չքաւոր մարդիկ, որոնք թափված են ազգային անկելանոցի մէջ, ինչպէս բանտարկեալներ մի կտոր պատրաստ հացի համար: Աշխատողներից իւրաքանչիւրը կը ստանայ ի հարկէ վայելուչ վարձատրութիւն, որով նա կարող կը լինի ոչ միայն իրան ապահովել, այլ և չափաւոր խնայողութիւն էլ յետ գցել: Իսկ սոցա աշխատութիւնների արդիւնքը կը ցրվի և կը վաճառվի ոչ միայն Կ. Պօլսի մօտ մի միլլիօն ժողովրդի մէջ, այլ կը տանվի երկաթուղիով և ծովով ուր ուզեն՝ Րումելիա, Բօլգարիա, Յունաստան և նաև Աւստրիա:

Այսպիսով մի կողմից այստեղ գտնվող տասնեակ հազարաւոր բեռնակիրները գործ և փող ճարելով և որ և իցէ մի գիւղատնտեսական նորութիւն սովորելով կը վերադառնան հայրենիք. միւս կողմից Կ. Պօլսի մօտ երեք հարիւր հազար հայ բնակիչներից գոնէ հարիւր հազարը, գոնէ յիսուն և քսան հազարը որոշ և մշտական պարապմունք և հաստատ ու հալալ հացի աղբիւր կունենայ և այսպիսով կամաց կամաց Կ. Պօլսի բոլոր տնտեսական ու նիւթական կարողութիւնը և ոյժը յոյներից և հրէաներից կանցնի հայերի ձեռքը. Կ. Պօլիսը կը լինի մի մեծ գործարան և ֆակտօրիա այն բերքերի և ապրանքների, որոնք կը գան Հայաստանից և արդիւնագործվելով այս մեծ լաբօրատօրիայի մէջ, կը վաճառվեն օտարներին: Իսկ ազարակից էլ ստացած արդիւնքով կարելի կը լինի նմանապէս Հայաստանի մէջ բանկեր բանալ, կալուածներ առնել և այլն: Ահա սա է իր գլխաւոր կէտերի մէջ «Մ ա ն զ ո ւ մ է ի» խմբագիր պ. Կարապետ փանոսեանի առաջարկած պլանը հայոց տ ն տ ե ս ա կ ա ն մեծ միութեան կազմակերպութեան համար, որի մէջ չը կայ ոչ ողորմութիւն հաւաքելու, ոչ երեսփոխան լինելու, ոչ քուէարկութեամբ ու դարդակ պոռոտախօսութիւններով պարապվելու տեղիք, այլ կայ միայն գործ, աշխատութիւն և հաստատ հողային արդիւնաբերութեան աղբիւր. որն է զովելին, դժուար չէ գուշակելը: Հիմայ կը մնայ միայն մինչև վերջը լսել պ. փանոսեանի բացատրութիւնները իր մանրամասնութիւնների մէջ, որ հազիւ թէ տասը մեծ յօդուածներով կը վերջանան, որ կարելի լինի վերջնական առարկութիւններ անել դեր և դէմ, եթէ այն էլ միայն որ և է առարկութիւններ անելու տեղիք մնայ յարգելի պուբլիցիստի ասածների դէմ:

Եկող անգամ կը գրեմ այս անընկճելի աշխատողի և հրապարակախօսի քսան տարվայ գործունէութեան մի քանի կէտերը, որ չափից դուրս հետաքրքիր են և հրահանգիչ. միայն նախապէս իմացէք, որ այս կորովի գործիչը և անվհատ աշխատողը Կ. պօլսեցի չէ, այլ ինքնաբոյս և ինքնօգնութեամբ յառաջ եկած մի կեսարացի տօկուն հայի տիպ:

Գրիգոր Նիկողոսեան

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 15 Հոկտեմբերի: „Порядокъ“ լրագիրը հաղորդում է. Պետական խորհրդի նիստում հողերը յետ գնելու վճարքների մասին էկսպերտների փոքրամասնութիւնը բաւական դրական ապացոյցներ ներկայացրեց, որ անհրաժեշտ է վճարքների չափը որքան կարելի է փոքրացնել: Սիբիրայի մէջ ռուսական և ռումինական հրէաների գաղթականութիւն հիմնելու մասին նախագիծը ընդունվեցաւ քաղաքական մասնաժողովից և ներկայացրած է սուլթանին հաստատելու համար: „Новое Время“ լրագիրը հաղորդում է. Հոկտեմբերի 14-ի նիստին էկսպերտները քննում էին գաղթականութեան պատճառները: Գաղթականութիւնը պատմական բնական երեւոյթ է ճանաչված, որի պատճառը տնտեսական դրութիւնն է: Առերես միջոցները անփախչելի չարիք են կազմում: Անհրաժեշտ է գաղթականութեան պատճառների առաջն առնել, իսկ առ այժմ նրանց արգելելը բոլորովին անկարելի է:

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

տոնեայք և թոյլ տուրին նրանց դատաւորին ներկայանալու:

—Ի՞նչ էք կամենում, հարցրեց նրանց Սէլիմ-աղան:

—Արդարադատութիւն, տէր, գոչեց նրանցից մէկը:

—Ոչխարներիս հօտը դիտմամբ մտել էր այս խաբեբայ—Միլօյիկօյի դաշտը, որ հիմայ պահանջում է ինձանից իմ սեպհականութիւնս և հաստատում է, որ հօտը իմը չէ եղել, այլ ինքը գնել է այն Գակօյում:

—Ունե՞ս վկաներ, որ ներկայ եղած լինեն ոչխարները գնած միջոցին, հարցրեց կադին:

—Ո՛չ, ես վկաներ չունեմ, բայց ահա պայմանագիրը, որ կարող է հաստատել իմ ասածս: Այս ասելով Միլօյիկօն դատաւորին առաջարկում է խստակ թղթի թերթը և նոյն րոպէին ճարպիկութիւնով դնում է նրա ձեռքը քանի մի ոսկեայ դրամներ:

Վերջինը ոչ սակաւ ճարպիկութիւնով թաքցնում է բաղշիշը և այնուհետև շուռ ու մուռ տալով թերթը և զննելով ամեն կողմից՝ ասում է ծանր կերպով:

—Դու սխալվում ես, այս թերթի վրա ոչինչ չէ գրած:

Միլօյիկօն գունատվում է և շուարված շշնջում է քանի մի ներողութիւններ:

—Առանց վկաների ես քեզ չեմ կարող արդարացնել, սառնութիւնով պատասխանեց կադին:

—Մարգարէի մօրուսով եմ երդվում, յանկարծ գոչում է դատաւորի քրոջ տղան,—որ եթէ ես չեմ սխալվում, կարծում եմ դա նոյն Միլօյիկօն է, որ ինձ 1,000 պիաստր է պարտ: Ես վկայում եմ, որ դրան ես Գակօյում տեսայ ոչխարներ գնելիս. Միլօյիկօն նոյն րոպէին հասկանում է բանի էութիւնը:

—Ճշմարիտ է, հիմայ ես ճանաչում եմ քեզ, գոչում է նա: Միայն եթէ քո միտդ էլ է, ես քեզ պարտական եմ ոչ թէ 1,000 այլ 800 պիաստր: 200 ես քեզ նոյն րոպէին հատուցի, երբ ներկայ էիր ոչխարներս գնելիս:

—Ճշմարիտ է, ես փոքր էր մնում, որ մոռանայի դրա մասին, հաւատացնում է քրոջ տղան:

—Ուրեմն տուր ինձ իմ 800 պիաստրը:

Միլօյիկօն հպատակվելով՝ հանեց իր քսակը:

—Կարո՞ղ ես երդվել որ, իսկ և իսկ դու ներկայ էիր ոչխարի հօտը գնելիս, սառնասրտութենով հարցնում է Սէլիմ աղան իր քրոջ որդուն:

—Երդվում եմ:

—Ուրեմն, գործը վերջացած է, գանգատվող, վճարիր դատարանական ծախսը.

—Բայց այս վկան ամենևին չէ եղել Գակօյ, յուսահատված գոչում է դատապարտվածը:

—Մուսուլմանի վկայութեանը չէ կարելի հակառակվել, սառնութենով նկատում է կադին և երկուսին էլ առաջարկում է հեռանալ:

—Սկիզբը վատ չէ, ասում է Սէլիմ-աղան, համարելով ստացած ոսկիքը:

—Չորս լիրա, կը նշանակի 400 պիաստր բաղշիշ, տես դու երկու անգամ ինձանից աւելի ստացար, սուտ վկայութեանդ համար:

Հէնց որ կադին հրամայում է պատրաստել իր ղալիանը, երեւում են դարձեալ երկու գանգատաւորներ, տաճիկ ու քրիստոնեայ:

Այս անգամ մեղադրողը տաճիկն է:

—Գեաւուր ինձ իր տունը ընծայեց ու հիմայ էլ չէ կամենում տալ ինձ, սկսեց նա իր գանգատը:

—Դու սուտ ես խօսում, ես դրա մասին մինչև անգամ չեմ էլ մտածել: Ճշմարիտ է, գանգատվողը շատ էր ցանկանում ունենալ իմ տունս, և ես միայն ասացի թէ միթէ ես յիմար եմ՝ որ իմ տունս թիւրքին բաշխեմ:

—Միթէ դու համարձակվեցար, մեր, մուսուլմանների դէմ արտասանել այդպիսի արհամարհանք, որոտում է նրա վրա Սէլիմ-աղան: Ալի, Ահմեդ, տուէք այդ շանը մի քանի փայտի զարկ:

Հէնց որ թշուառ Բային դուրս են տանում սենեակից դատարանի վճիռը կատարելու, կադին դիմում է մեղադրողին այս հարցմունքով:

—Քանի՞ բաղշիշ կը տաս:

—Հազար պիաստր:

—Յիմար, տունը 10 հազար արժէ:

—Լաւ, ուրեմն երկու հազար:

—Ո՛չ 5,000 ինձ, իսկ 3,000 իմ քրոջս տղային, որ յօգուտ քեզ ցոյց կը տայ գործը:

—Դա չափազանցութիւն է:

—Անմիտ, քեզ դարձեալ մնում է 2,000 պիաստր: Եւ եթէ դու չես համաձայնվի, ես քեզ վրա բացի այն, որ մեծ տուգանք կը դնեմ, կը հրամայեմ էլ որ քեզ մի լաւ էլ թակեն:

—Լաւ, համաձայն եմ:

Հէնց որ համաձայնութիւնը վերջացաւ՝ խեղճ քրիստոնեային տուն բերին դատարանը:

—Ես հարց ու փորձ արի այս վկային, ասում է Սէլիմ-աղան,—և սա երդվում է որ ներկայ է եղել ձեր դաշնագրութեանը:

—Դա երդմնազանց է, գոչում է յուսահատված քրիստոնեան:

—Ուղղափառին անպատուողին յիսուն փայտէ զարկ, լակոնիական ոճով հրամայում է կադին և փայտէ ինտերմէցցօն միւս անգամ ընդհատում է դատաստանական ատեանը:

—Խոստովանում ես հիմայ, հարցնում է կադին, կարգապահութիւնը վերջացնելուց յետոյ:

—Այո՛, ես ընծայում եմ սրան իմ տունս, շշնջում է թշուառը:

—Ուրեմն քո խօսքերից երեւում է, որ դու յիմար ես, ասում է Սէլիմ-աղան, և արժանի ես մի ամբողջ տարի բանտարկվելու: Բայց ինչպէս առանձին մի ողորմութիւն, ես փոխարկում եմ բանտարկութիւնդ 3,650 պիաստր տուգանքի:

—Ես համաձայն եմ, բացականչում է պատժվածը:

—Այսօր գեղեցիկ օր է, նկատում է Սէլիմ-աղան, գանգատվողների դուրս գնալուց յետոյ: Բայց այն ինչ է դարձեալ:

—Զապտիաները (ժանդարմները) բերում են մսագործ տաճկին, որ մեղադրվում էր կշռի ծռելում:

—Թող իր տան դրան վրա ականջիցը կախ տան մի ժամով, կտրում է նա հակիրճ նախնական վճիռը:

Վերջաբանութիւն: Երբ որ մսագործը կանգնեց ոտների մատների վրա և նրա ձախ ականջը այն դրութեան մէջ կախեցին դռներից, նրանից չէ հեռանում զապտին: Մսագործը նրան բաղշիշ է խոստանում, որ նա իր ոտների տակ քար դնի: Զապտիան վեր է առնում փողը և նրա ոտների տակ դնում է մի ամենափոքրիկ քար:

Սկսվում են նոր պայմանագրութիւններ, որ վերջանում է նրանով, որ զապտիան վերջապէս համաձայնվում է նրա ոտների տակ դնել մեծ քար 1,000 պիաստր ստանալուց յետոյ, այնպէս որ նրան էլ հարկաւոր չի լինի մատների ծայրերի վրա կանգնել:

Ա. Ք. Տ. Ս.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԱՊԱՀՈՎԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐԱԿԻ դէմ ապահովում է շինութիւններ, ապրանքներ, պահեստներ, գործարաններ, գիւղատնտեսական շինութիւններ և մըթերքներ: Կովկասի համար գործակատար Գ. Գ. ԲԵԺԱՆԲԵԿ: Գրասենեակը գտնվում է Երևանսկայա հրապարակի վրա ՛քաղաքային տան մէջ առաւօտեան 10—2 ժամը և երեկոյեան 6—8 ամէն օր: ՓՈԽ-ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐՆԵՐ. Քութայիսում Հ. Գ. Բէժանբեկ, Փոթի Ի. Գ. ՀԱՍԱՆ-ՋԱԼԱԼԵԱՆ, Ախալցխա Գ. ՋԱԹԱԼԲԱՇԵՎ: Նոյն տեղը ապահովւում են ներքին 5% առաջին և երկրորդ փոխառութեան ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ 55 կ. Ս. Պետերբուրգի Ի. Վ. ԻՒՆԿԵՐ բանկային տան յանձնարարութեամբ: (Հ. Հ.)

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ, ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ դասեր ընտանիքներում: ՀԱՐՑՆԵԼ „ՄՇԱԿԻ“ խմբագրութեան մէջ:

ՏԻԿԻՆ ՇՋՈՒԿԻՆԱՅԻ ԽԱՆՈՒԹՈՒՄ ստացված են ամենավերջին ձևերի կանանց և երեխաների ԳԼԽԱՐԿՆԵՐ ամենալաւ նիւթից և ծախվում են ամենաէժան գներով: Յարգոյ հասարակութենից խնդրվում է ուշադրութիւն դարձնել: Նոյն խանութում ընդունվում են ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐ կանանց և երեխաների ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐԻ: Վելիամինովսկայա փողոց, տուն Խօսրօեվի, Խանդամիրովի խանութին կից:

6—8 (2)

Շուտով մամուլի տակից դուրս կը գայ ԹՋՈՒԿ, գործ ԱԼՖՕՆՍ ԴՕԴԷԻ. Թարգմ. Հ. ՏԷՐ-ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆՑ. գինը կը լինի 30 կոպ. Ծախվում է յօգուտ Րէալական ուսումնարանի հայ աշակերտների ապագայ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ: Ցանկացողքը կարող են դիմել այս հասցէով. Реальное училище Гаику Теръ-Микелову. Тифлисъ.

5—5

ԾԱԽՒՈՒՄ Է

Ձեռնտու գնով, երկու յարկանի տուն Օլգինսկի փողոցի վրա, Պօլիվալնի ինստիտուտին չը հասած:

2—10

144 Արծրունու գալէրէա 144
ամենաէժան պահեստ
մեբէլի և հայելիների:

Մեր ընկերութեան ԹԷՅ ԳՈՐԾԱԾՈՂՆԵՐԻՑ ԽՆԴՐՈՒՄ ՆԵՔ ուշադրութիւն դարձնել, որ բանդերօլների վրա անպատճառ ԼԻՆԵՆ Կ. և Ս. ՏԱՌԵՐԸ:

Կ. և Ս. ՊՕՊՕՎ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ
Առևտրական տուն ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ:

14—14

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻ և ԻՏԱԼԵՐԷՆԻ դասեր: ՀԱՐՑՆԵԼ „ՄՇԱԿԻ“ խմբագրութեան մէջ:

ԹԷՅ ՍԻՐՈՂՆԵՐԸ ԵՒ ՃԱՆԱՉՈՂՆԵՐԸ պէտք է գնեն ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ մէջ թէյ լաւ տեսակի ֆունտը 1 ր. 20 կ. և 2 ր. և համեմատեն առաջինը 1 ր. 60 կ. հետ և երկրորդը 3 ր. հետ ամեն տեղ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, որպէս զի իմանան Անգլիական խանութի մէջ ծախվող ամեն տեսակ թէյի համեմատական ԳԵՐԱԶԱՆՑՈՒԹԻՒՆԸ: Բացի այդ Անգլիական խանութը կշռում է ՄԱՔՈՒՐ թէյ առանց ԹՂԹԻ և ԱՐՃՃԻ:

68—100

ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ 30% ԷԺԱՆ ՔԱՆ ԹԷ ՈՒՐԻՇ ՏԵՂ. մուրաբաներ, կօնֆեկտներ, ԿԱԿԱՕ, բրինձ, ԱՄԱՆԵՂԷՆ, բօկալներ, թասեր, երես լուանալու ամաններ, չայնիկներ, ԲԱԺԱԿՆԵՐ, կերակրի ամաններ (судки), մատուցարաններ, ԿՈՂՊԷՔՆԵՐ, ԴԱՆԱԿՆԵՐ, գդալներ, ԳՐԻՉՆԵՐ, թուղթ, մատիտներ, տետրակներ, ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ, ՌԷՎՕԼՎԵՐՆԵՐ, ալբոմներ, ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ, ՀԱԳՈՒՍՏ, տրիկօ, պարուսին, թաշկինակներ, երեսրբիչներ, կլեօնկա, գուլբաներ, ԹԱՄԲԵՐ, ՊՕՐՏ-ՎԷՑՆ, խերես, կօնեակ և այլն: ԹԷՑ մեծ քանակութեամբ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԻ համար ՊՈՒԴԸ 44 ր., 46 ր., 48 ր., 50 ր., 52 ր., 54 ր., և այլն: Այդ բոլորը կարելի է գտնել ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ:

Մի և նոյն տեղը էժան գնով. ՇԷՐԲԵՏ մագնեզիա, խմոր ԾԱՐԱՒԻ դէմ, ԽԻՆԱՅԻ գինի ջերմի դէմ, կարբօլեան ՓՕՇԻ, հեղուկ և ՍԱՊՕՆ, բժշկական թուղթ վատերկլօզետի համար, պարսկական փոշի: 87—100

ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ 25% ԷԺԱՆ քան թէ ուրիշ տեղ. ԹԷՑ, կակաօ, ՇՕԿՕԼԱԴ, բիսկվիտներ, մուրաբաներ, բրինձ, ամաններ, բաժակներ, բօկալներ, թէյամաններ, սուգօկներ, ՄԱՏՈՒՑԱՐԱՆՆԵՐ, երես լուանալու ամաններ, ԿՈՂՊԷՔՆԵՐ, ՉԳԵՍՏԱԿԱԽՆԵՐ, գդալներ, դանակներ, ԳՐԻՉՆԵՐ, թուղթ, ծրարներ, տետրակներ, մատիտներ, ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ, ՌԷՎՕԼՎԵՐՆԵՐ, մէջքակապներ, կլէօնկա, ԹԱՄՔԵՐ, սանձեր, ուլթօներ, ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ, երեսրբիչներ, թաշկինակներ, կանանց գուլբաներ, մարդկերանց գուլբաներ, տուալետի սապօն, հոտաւէտ ջրեր, շէրբետ, ցիտրան մագնեզիա, խինայի գինի, պորտվէյն, խերես, կօնիակ և 1,000 այլ առարկաներ: ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ: ՆՈՅՆ ՏԵՂԸ վաճառականներին ՄԵԾ քանակութեամբ ծախվում է ԹԷՅ. պուդերով 40, 46, 52, 58, ր., իսկ ֆունտերով 1 ր. 1 ր. 10 կ., 1 ր. 20 կ., 1 ր. 40 կ., 1 ր. 60 կ. և 1 ր. 80 կ., իսկ ամենաբարձր թէյը ֆունտը 2 ր. քաշը ԱՌԱՆՑ ԹՂԹԻ:

ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ 20—60 ր. և ՉՕԿ-ԲՕՐ (chokl bore) George Dau-ի գործարանից 120 ր., ռէվօլվէրներ 4—34 ր., ԲՈՒԼ-ԴՕԳ (bull dog) 11—20 ր., կանանց թամբեր 65 ր., շէֆիլդի դանակներ 3 ր. 50 կ. դիւժինը, ալբոմներ կիսագնով, ֆիլտրաներ և այլն: Ամենամեծ պահեստ հրացանների և ռէվօլվէրների Թիֆլիսում:

32—100

ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԹԱՏՐՈՆ

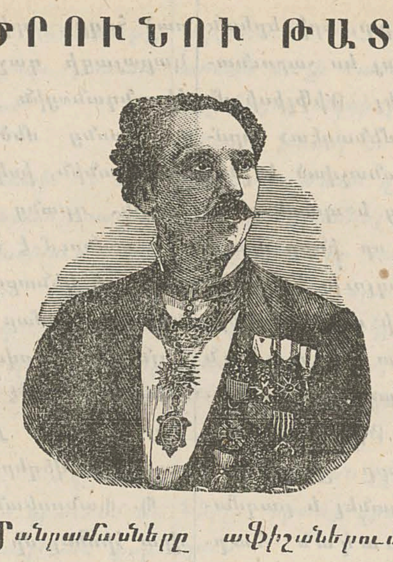

Ամեն օր մինչև կիրակի, հոկտեմբերի 18 երեկոյեան 8½ ժամին

Երևելի Ֆրանսիացի ձեռնածու ԿԱԶԸՆԵՎ ներկայացումներ կը տայ:

Մանրամասները աֆիշաներում:

Անգլիական երկաթեայ պատենտած ԱՐՕՐՆԵՐ, ըեմէխների պաշարով Րանսոմի ֆաբրիկայից, ծախվում են գործարանական գներով ՊԻՎՕՎԱՐՕՎԻ և ԳՕԼԴԻՒԻՍՏԻ կանտօրայում Թիֆլիսում, Դվօրցօվայի փողոցի վրա Արծրունու գալէրէում № 188

3—20 (2)

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԵԲԷԼ (աթոռներ և բազկաթոռներ) ծախվում են մեծ քանակութեամբ և մանր, միջի փողոցում կաթոլիկաց փողոցի անկիւնում Միքայել ՏԷՐ-ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ պահեստում:

Օտարաքաղաքացիք կարող են դիմել այս հասցէով. Тифлисъ, Михаилу Н. Теръ-Никогосову.

84—150

Գ. Գ. ՌԷՑՕԼԴ ԵՒ ԵՍՍԷԼԵԱՆԻԻ ուսումնարանում շարունակվում է երեխաների ընդունելութիւնը: Պատրաստում են միջին ակարգ բոլոր ուսումնարանների համար: Միխայլօվսկայա փողոց, տուն Գուրգէնբէկօվի № 81:

5—5

ՀԱՇԻԱՊԱՀ

Որ գիտէ հաշարակ, կրկնակի ԻՏԱԼԱԿԱՆ, ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ և երբեակ ՌՈՒՍԱՑ հաշւապահութիւն, կամենում է դասեր տալ: Հարցնել Կազեոննի Պալատում Յակովբ ՏԷՐ-ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑԻՆ կամ սուրբ Նշանի փողոց, սեփական տուն № 17:

5—5

Վերականգնեցնող ՄԱԿ-ՄԱՍՏԷՐ, մազերը ամրացնող և նրանց ԲՆԱԿԱՆ ԳՈՅՆԸ վերադարձնող: գինը 2 ր. շիշը, ՓՈՍՏԱՅՈՎ ուղարկված 2 ր. 49 կոպ. ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ խանութի մէջ

Մի և նոյն տեղը ԽԻՆԱՅԻ ԻՒՂ, մազերը ամրացնելու համար, 1 ր. ամանը և գլխի վրձին գլխացաւի դէմ, ՏՈՒԱԼԷՏԻ ՍԱՊՕՆ և հոտաւէտ ջրեր և այլն:

35—100

ԶԱՔԱՐԻԱՅ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑԻ „ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳՐԱԽԱՃԱՌԱՆՈՑԻ“ հրատարակութեամբ լոյս են տեսած հետևեալ ԴԱՍԱԿԱՆ և ԸՆԹԵՐՑԱՆԵԼԻ ԳՐԵԱՆՔԸ:

1	Սիմէօնեանց Մ. Ժողովածու թուաբանական խնդիրների մ. ա. (ամբողջ թուեր)	50 կ.
2	› Նոյնը մասն բ. (կոտորակներ)	50 ›
3	› դասագիրք թուաբանութեան	65 ›
4	Ղուկասեանց դասագիրք ընթերցանութեան	40 ›
5	› › ընդհանուր պատմութիւն հին դարը մ. ա	80 ›
6	Սիմէօնեանց Գ. Սրբազան պատմութիւն հին կտակարանի հ. ա	60 ›
7	› › նոր կտակարանի հ. բ	60 ›
8	Տէր Ակոբեանց դասագիրք ռուսաց լեզուի	60 ›
9	ընթերցարան մասն առաջին	25 ›
10	› դասատետր ագօթից	7 ›
11	Զ. Գրիգորեանց մարդակազմութիւն	50 ›
12	Սիմէօնեանց Ն. դասագիրք ընդհանուր աշխարհագրութեան հ. ա. մասն նախագիտելիք 5 պատկերով	35 ›
13	— Նոյնը հ. բ. մասն ուսումնական և բնական 31 պատկերով	60 ›
14	— — հ. գ. մասն քաղաքական	60 ›
15	Բահաթրեանց քերականութիւն աշխարհիկ լեզուի	25 ›
16	Երզնկեանց մանկական երգարան	20 ›
17	— Ձայնագրեալ մանկական երգարան	40 ›
18	Գամառ-Քատիպայ մանկական ոտանաւորներ և երգեր	20 ›
19	Միրիմանեան թուաբանութիւն (թուեր)	12 ›
20	Կօնդրատենկօի գծագրութեան օրինակներ	40 ›
21	Քերական-Այբենարան հին ոճով	10 ›
22	Տոպաշանցներ չորս երես թերթը	5 ›
23	Շարժական տառեր մեծատառ և փոքրատառ թերթը	5 ›
24	Ծերենցի երկունք Թ. դարու	1 ր.— ›
25	— Թէոդորոս Ռշտունի	1 ր.— ›
26	— Թորոս Լևոնի (2-դ տպագրութիւն)	1 ր.— ›
27	Թագւորեան փ ո ր ձ լեզուագիտական հետազօտութեան	50 կ.
28	Նզարեանց պօլուխմպերիալ—մանկական թատրոն	20 կ.
29	Աքիմեանց Նալա և Դամայեանտի	20 կ.
30	Ա. Մ. ԵՊ. Դիւցազունք Հայկ, Արամ և Վահագն	30 կ.
31	Մանզինեանց Ազգային—ընտանեկան աշխարհ	25 կ.
32	— — — — — Դիւցազնական աշխարհ	30 կ.
33	— — — — — Նահապետական և հայրենի աշխարհ	65 կ.
34	Երզնկեանց դասագիրք Ձայնագրութեան	30 կ.
35	Տէր-Աբրամեանց Հ. պատմութիւն 24 պատկերով	1 ռ.
36	Տնային բժշկական մարմնամարզութիւն	40 կ.

Վերոյիշեալ գրքերը տասնից աւելի առնողներին 20% զիջումն կը լինի գինը կանխիկ վճարողին:

14—20

Дозволено цензурою, Тифлисъ 16 Октября 1881 года. Типографія Главнаго Управленія Намѣстника Кавказскаго.